

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยนับแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา สตรีถูกกำหนดบทบาทให้เป็นเพียงวัตถุสิ่งหนึ่งที่มีชีวิตโดยไม่เคยมีใครคำนึงถึงความรู้สึกของสตรี ตามคัมภีร์มนุสฺสรณศาสตร์ซึ่งใช้เป็นหลักปกครองในสมัยสุโขทัย กำหนดบทบาทสตรีไทยไว้ว่า

หญิงจะอยู่ในความคุ้มครองของชายตลอดชีวิต เมื่อเขาไว้ใจให้อยู่ใต้ปกครองของบิดามารดา แต่งงานแล้วให้สามีทำหน้าที่แทน และให้บุตรชายเลี้ยงดูเมื่อแก่เฒ่า การแต่งงานจะทำให้หญิงสิ้นสภาพความเป็นตัวของตัวเอง ภรรยาต้องให้ความเคารพและภักดีต่อสามีตลอดไป และต้องปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาให้ขาดตกบกพร่อง... จุดประสงค์ของการแต่งงานก็เพื่อมีบุตรสืบสกุล... เมื่อสามีสิ้นชีวิตไปแล้วภรรยาต้องแสดงความภักดีต่อสามีด้วยการรักษาความบริสุทธิ์ ประพฤติตนประหนึ่งสามียังมีชีวิตอยู่ (สุชีรา ดันชัยนันท์, บรรณาธิการ, 2526)

แม้เมื่อเวลาล่วงมาถึงสมัยอยุธยา สถานะของสตรีไทยก็มีได้ดีขึ้นไปกว่าสมัยสุโขทัยกลับถูกกดให้สถานะต่ำลงในขณะที่ฝ่ายชายกลับได้รับการยกย่องให้สูงขึ้น กฎหมายในรัชกาลพระเจ้าอู่ทองอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้หลายคน แต่ถ้าหญิงใดมีสามีหลายคนถือว่ามีชู้และจะถูกลงโทษทั้งทางกฎหมายและสังคม โทษทางกฎหมายเช่นการให้นำดอกชบาแดงมาทัดหู ตีฆ้องนำประจานทั่วบ้านทั่วเมืองเป็นเวลาสามวัน เป็นต้น(กฎหมายตราสามดวง,

อ้างถึงในสื่อมวลชนปริทัศน์, 2532)

ยุคของกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง มีหญิงชาวบ้าน 2 คนคืออ้าแดงจัน และอ้าแดงเหมือน เปรียบเสมือนผู้นำจุดชนวนการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีเป็นครั้งแรกโดยอ้าแดงเหมือนเรียกร้องสิทธิที่จะเลือกคู่ครองตามที่ตนปรารถนา ส่วนอ้าแดงจันเรียกร้องสิทธิที่จะเป็นเจ้าของร่างกายของตนมิให้ถูกขายเป็นทาสตามอำเภอใจของบิดามารดาและสามี การต่อสู้ในครั้งนั้นทำให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมที่หญิงได้รับในระบบชายเป็นใหญ่ในสมัยนั้น และโปรดให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายลักพา พ.ศ. 2408 โดยให้สิทธิเลือกคู่ครองแก่หญิง และกฎหมายผัวขายเมีย บิดามารดาขายบุตรนั้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2411 เป็นต้นมานับได้ว่าการเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคระหว่างเพศของสตรีไทยได้ปรากฏขึ้นโดยผ่านชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาและมองเห็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ โดยการใช้สิ่งตีพิมพ์เป็นหลักในการต่อสู้ (สิทธิสตรีไทยเริ่มต้นจากหญิงชาวบ้าน, 2529 : 38)

อีกหนึ่งศตวรรษต่อมา ประเทศไทยเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใช้เป็นฉบับแรกในปีพ.ศ. 2505 จนกระทั่งถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 ได้ระบุให้สตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายพิเศษกลุ่มหนึ่งที่ต้องเร่งรัดพัฒนา จนมีการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาวขึ้นเป็นฉบับแรกในปีพ.ศ. 2525-2544 และได้ปรับปรุงเป็นแผนพัฒนาสตรีระยะยาวฉบับที่สองขึ้นในปีพ.ศ. 2535-2554 โดยการดำเนินงานของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.)

จากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาดังกล่าว โดยความร่วมมือขององค์กรต่างๆทั้งรัฐและเอกชน มีการกระตุ้นเตือนให้เกิดการตื่นตัวในด้านการพัฒนาสตรีในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ ครอบครั้ว หรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองฯลฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนนั้น จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศจะพบว่า การนำเสนอภาพลักษณ์สตรีในสื่อมวลชนซึ่งปรากฏให้พบเห็นได้ทั่วโลกในทุกสื่อไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ มักสื่อออกมาในแง่ของการเป็นเมียและแม่เท่านั้น และมักสื่อนี้ขะไปในทางลบมากกว่าทางบวก ภาพพจน์ของสตรีที่ได้รับการสะท้อนจากสื่อมวลชนจะเป็นแบบฉบับ (Stereotype) อยู่เพียง 2-3 ภาพคือภาพของสัตว์โลกที่แสนสวยแต่ไร้สมอง อีกภาพหนึ่งคือภาพของแม่ศรีเรือนหรือกุลสตรีที่ถูกนำเสนอในบทบาทของแม่และเมียที่ถูกกำหนดมาตั้งแต่อดีต ภาพลักษณ์สุดท้ายซึ่งอาจจะเริ่มมีมากขึ้นทุกทีคือภาพของผู้หญิงยุคใหม่ซึ่งสามารถประกอบอาชีพกว้างขวางมากขึ้น แต่ไม่ว่าจะเก่งแค่ไหนก็จะต้องเป็นแม่และเมียที่ดีควบคู่กันไปด้วย (Mieke Ceulemans และ Guido Fauconnier, 1979)

สำหรับการวิจัยของประเทศไทยเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงในโฆษณาทางโทรทัศน์จะพบว่า ผู้หญิงในโฆษณาจะถูกจำกัดให้แสดงในบทบาทของผู้หญิงสวยแต่ไร้อาชีพมากที่สุด รองลงมาได้แก่บทบาทของแม่บ้านหรือแม่ศรีเรือน ภาพลักษณ์นี้แสดงถึงค่านิยมและความเชื่อที่ไม่ถูกต้องให้กับผู้หญิงว่า ความงามเป็นสิ่งจำเป็นสูงสุดในชีวิต (นพรัตน์ วงศ์กลชุด, 2531) หรือ การศึกษาสถานภาพของหญิงในประเทศกำลังพัฒนา (ชนัญญา ประภาสโนบล, 2523) พบว่าลักษณะของผู้หญิงในอุดมคติแบบดั้งเดิมของประเทศต่างๆ ที่ทำการศึกษาทั้งในทวีปเอเชีย แอฟริกา และละตินอเมริกาในอดีตและปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะถูกกำหนดโดยบทบาทของแม่และเมีย และมีสถานภาพที่ต่ำกว่าบุรุษ

ดังนั้น ภาพสะท้อนของสตรีในสื่อต่างๆ จึงอยู่ในขอบเขตจำกัด มีบทบาทเฉพาะในบ้านและเรื่องของครอบครัว และสื่อมวลชนก็ถ่ายทอดออกมา ในลักษณะที่ต้อกว่าบุรุษทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม (Gallaher, 1981) สามีภรรยาและสิ่งที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในสังคมคือการยอมรับโดยปริยาย ว่า ที่ของสตรีจะอยู่ใน "โลกส่วนตัว" หรือ "ที่บ้าน" (Private world/Domestic) ส่วนที่ของชายนั้นจะอยู่ใน "โลกนอกบ้าน" หรือ "โลกสาธารณะ" (Public world) ซึ่งสังคมให้คุณค่าของปริมณฑลสาธารณะเหนือกว่า ปริมณฑลแบบโลกส่วนตัว โดยการจำกัดขอบเขตของชายให้มีหน้าที่ในงานด้านบริหารซึ่งก็คือการอยู่ในโลกสาธารณะหรือที่ทำงาน ส่วนสตรีก็มีหน้าที่เพียงงานด้านบริการที่มีขอบเขตเฉพาะโลกส่วนตัวคือที่บ้าน (John Durham Peters, 1993) สตรีมีฐานะเพียงวัตถุบำบัดความใคร่และทาสรับใช้ในเรือนผู้ซื้อสตัส์เท่านั้น ทั้งในด้านการจัดระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ทั้งนี้เนื่องจากสตรีถูกกีดกันให้อยู่ห่างจากสภาพความเป็นจริงของชีวิต (สมชาย ปรีชาเจริญ, 2515) โดยสามารถโยงใยถึง "ฐานะของสตรีในสาธารณะ" ก็คือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสาธารณะไม่ว่าจะเป็นเรื่องการตัดสินใจระดับเศรษฐกิจ การเมือง สตรีจะมีลักษณะเป็น "ผู้ถูกกระทำ" (Passive) มากกว่าเป็น "ผู้กระทำ" (Active) ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดก็คือ การทำสงครามระหว่างประเทศ เราจะไม่เห็นบทบาทของสตรีในฐานะผู้ประกาศสงครามเลย (รวมทั้งผู้ยุติสงครามด้วย) หากทว่าเราจะเห็นสตรีในฐานะเหยื่อของสงคราม เช่นล้มตาย บาดเจ็บ หรือถูกข่มขืนจากทหารฝ่ายตรงข้าม เป็นต้น (David Morley, 1992 อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2537) จะเห็นได้ว่าจากการวิจัยที่ผ่านมาสื่อมวลชนจำกัดปริมณฑลและฐานะของสตรีอยู่เพียงในบ้านและเป็นผู้ถูกกระทำเสียเป็นส่วนใหญ่

ในด้านของบทบาทสตรีที่ปรากฏสะท้อนผ่านในสื่อสิ่งพิมพ์นั้น ได้

มีผู้ศึกษาวิจัยมากมายหลายท่าน ผลของการวิเคราะห์ของรัชราพร นีรนาท ริงสรณ์ (2529) พบว่าในหน้าแรกของหนังสือพิมพ์เนื้อหาที่เป็นเรื่องของสตรี มีน้อยมาก ทั้งในการเสนอข่าวและภาพโดยเฉลี่ยแล้วหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งๆ เสนอข่าวผู้หญิง 0.76 % ในเวลา 1 เดือน ข่าวและภาพที่เสนอในหน้าแรกนี้ ในกรณีที่มีสตรีเกี่ยวข้องมักเป็นข่าวอาชญากรรม โดยมีบทบาทเป็นผู้ถูกกระทำการด้านร้าย (Passive) หรือมีเจตน์ก็เป็นคนเห็นแก่ตัวแทบทั้งสิ้น เช่นกรณี ช่มชู้ ถูกทารุณกรรม และก่อเหตุร้าย ซึ่งอาจตีความได้ว่าภาพลักษณ์และทัศนคติในหนังสือพิมพ์จะมองผู้หญิงในฐานะเพศที่อ่อนแอ เป็นเพียงเครื่องรองรับอารมณ์ของเพศชาย และยังมีความโง่เขลาประกอบจึงถูกหลอกลวงได้ อีกกรณีหนึ่งที่ผู้หญิงจะได้เป็นข่าวหน้าหนึ่งก็คือ การเร้าความสนใจด้วยข่าวฉาวลอบเกี่ยวกับผู้หญิง เช่นข่าว "แม่ใจยักษ์ทิ้งลูกอ่อน" เป็นต้น สำหรับการศึกษาข่าวโทรพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงของสำนักข่าว UPI และหนังสือพิมพ์จำนวน ๘ ฉบับพบว่า มีการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับสตรีเพียงร้อยละ 16.5 เนื้อหาข่าวที่ปรากฏมาก 3 อันดับแรกคือ ข่าวอาชญากรรม คุณภาพและผู้เคราะห์ร้าย ซึ่งหนังสือพิมพ์ก็ลงข่าว 3 ประเภทนี้มากด้วยเช่นกัน (Burbara F. Luebke, 1985: 329-333)

นอกจากนี้ สูดาร์ตัน ดิชวาร์ธนะ (2528) ซึ่งได้วิเคราะห์ "ภาพพจน์ของผู้หญิงในสื่อประเภทสิ่งพิมพ์" สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสาร พบว่า สตรีในสื่อประเภทนี้มักปรากฏอยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่าในสังคม ปัญหาที่สตรีในเนื้อหาของนิตยสารมักประสบเสมอก็คือ การทำงานนอกบ้านของสตรีมักเป็นอุปสรรคต่อการรับผิดชอบของครอบครัว อันเป็นเหตุให้เกิดความตึงเครียดทางร่างกายและอารมณ์ ส่งผลให้สตรีมีสถานภาพด้อยกว่าชายในการทำงาน และหากทำงานอยู่ก็มักจะต้องลาออกถ้าแต่งงานหรือมีครอบครัว ส่วนในด้านสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือพิมพ์พบว่า เนื้อหาส่วนใหญ่มักเสนอข่าวของ

ผู้ชาย มีเพียงร้อยละ 8.6 เท่านั้นที่เป็นเรื่องของสตรี ซึ่งในส่วนดังกล่าว ก็เป็นการแสดงออกของสตรีในเรื่องของความด้อยกว่าทางสังคม เช่นการ เป็นวัตถุทางเพศ (Sex object) เป็นต้น ส่วน Miller (1975) ได้ วิเคราะห์บทบาทของผู้หญิงกับผู้ชายที่สะท้อนอยู่ในภาพข่าวของหนังสือพิมพ์ The Washington Post และ The Los Angeles Times พบว่าภาพของผู้ชาย ที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์มีมากกว่าผู้หญิงในทุกส่วน ยกเว้นส่วนที่เป็นหน้าวิถี ชีวิต (Lifestyle Pages) ในแง่ของบทบาท ผู้หญิงมักปรากฏตัวเป็นข่าวใน ฐานะที่เป็นภรรยา ผู้มางานสังคมและผู้ให้ความบันเทิง ทั้งนี้ การเสนอภาพ ข่าวของผู้หญิงในฐานะนักกีฬา นักวิชาชีพ คนหัวก้าวหน้า และนักการเมือง มักจะถูกกละเลย ในทางตรงกันข้าม ผู้ชายจะอยู่ในภาพข่าวในฐานะนักการเมือง นักวิชาชีพ และนักกีฬา

จากการวิจัยดังกล่าว นับเป็นการสะท้อนมุมมองของสื่อมวลชนที่ผ่าน สื่อสิ่งพิมพ์ในอดีตได้อย่างชัดเจนว่า ผู้หญิงจะมีโอกาสเป็นข่าวหน้าหนึ่งก็ต่อเมื่อ เป็นผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ที่ปลุกชนให้ความสนใจ (Human Interest) โดยเฉพาะการคัดเลือกข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยพบว่าหนังสือ พิมพ์เชิงปริมาณ (ไทยรัฐ, เดลินิวส์) ให้ความสำคัญกับข่าวอาชญากรรมหรือ โรงพัก รวมทั้งเน้นคุณค่าของความเป็นข่าวทางเพศสูงกว่าหนังสือพิมพ์ประ- เภทอื่น และมีแนวโน้มในการนำเสนอข่าวที่มีลักษณะเนื้อหาในเชิงลบมากกว่า บวก (ณรงค์ศักดิ์ ศรีทามันท์, 2533) ส่วนในหน้าสตรีโดยมากจะรายงานตรงๆ ไม่มีเนื้อหาในทิศทางลบต่อผู้เป็นข่าว เนื่องจากข่าวในส่วนนี้มีทิศทางเป็นเชิง "ข่าวประชาสัมพันธ์" (ทวินันท์ คงคราญ, 2534 : 73) และโดยที่หนังสือพิมพ์ ให้ความสำคัญกับข่าวหน้าหนึ่งดังกล่าว ข่าวที่จะปรากฏในหน้าหนึ่งได้ต้องถือ ว่ามีความสำคัญหรือมีคุณค่าของข่าว (News Value) สูง เพราะผู้อ่านจะให้ ความสนใจกับข่าวหน้าแรกเป็นพิเศษ (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2507 : 10) ซึ่งนอก

จากความสำคัญในฐานะที่เป็นจุดสนใจแล้ว หน้าหนึ่งยังเป็นหน้าที่แสดงบุคลิกภาพและเอกลักษณ์ของหนังสือพิมพ์ ด้วยการเสนอภาพ ตัวหนังสือ และลีลาการเขียนแบบต่างๆ เฉพาะของหนังสือพิมพ์ชื่อนั้นๆ ที่ผู้อ่านสามารถจำได้ทันทีที่เห็น (ชาวรัตน์ เcheidชัย, 2519: 152-153)

สำหรับหน้าสตรีในหนังสือพิมพ์นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่าเริ่มมีขึ้นครั้งแรกในปี.ศ.ใด แต่เนื่องจากในประวัติศาสตร์ หนังสือพิมพ์ถูก Identify ว่าเป็นหนังสือของผู้ชาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกันหน้าผู้หญิงเอาไว้คล้ายกับสงวนพื้นที่เฉพาะ (สมรภูมิ) ที่ให้ความสนใจกับผู้อ่านผู้หญิงเป็นพิเศษ (กาญจนา แก้วเทพ, 2535) แต่เป็นการมีขึ้นเฉพาะหนังสือพิมพ์บางฉบับ และมีอย่างไม่สม่ำเสมอ ต่อมาในปี.ศ. 2518 เมื่อองค์การสหประชาชาติ มีการประกาศให้เป็นปีสตรีสากล และในปี.ศ. 2518-2528 จัดเป็นทศวรรษสตรี ก่อให้เกิดการตื่นตัวด้านการพัฒนาสตรี รวมทั้งสื่อมวลชนก็หันมาให้ความสำคัญแก่ข่าวสตรีและเปิดหน้าสตรีขึ้นเพื่อรองรับนโยบายดังกล่าว ประกอบกับมีจำนวนผู้อ่านที่เป็นสตรีเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต (สันต์นที ประยูรรัตน์, 2535) ทำให้หนังสือพิมพ์เพิ่ม Section สำหรับสตรีโดยเฉพาะตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยเน้นการนำเสนอข่าวสารที่น่าสนใจสำหรับสตรี เช่นกิจกรรมต่างๆ ของบุคคลในสังคม แฟชั่นเครื่องแต่งกาย คอลัมน์ซุบซิบ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่บุคคลที่ปรากฏเป็นข่าวหรือภาพในหน้าหนังสือพิมพ์มักเป็นบุคคลระดับผู้นำ เนื่องจากเหตุผลที่ว่า "การเขียนถึงคนดัง ง่ายกว่าการเขียนให้คนดัง" (ทวีเกียรติ โปสินทร์ อ้างถึงในทวิทัศน์ คงคราญ, 2534) ส่วนในหน้าอื่นๆ ของหนังสือพิมพ์ ก็มีการนำเสนอเนื้อหาตามลักษณะของหน้านั้นๆ เช่นข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวการศึกษา ฯ โดยเน้นการนำเสนอด้วยรูปแบบของข่าวเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากข่าวเป็นหัวใจหลักของหนังสือพิมพ์ ข่าวในที่นี้ จึงหมายถึงสิ่งที่บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ตัดสินใจเลือกลงพิมพ์เพื่อเสนอต่อผู้อ่าน (Philip H.

Ault, 1978:) ต่อเมื่อเหตุการณ์ใดที่มีความน่าสนใจและมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ก็สามารถปรากฏในรูปของบทบรรณาธิการได้ ซึ่งความสำคัญของบทบรรณาธิการอยู่ที่ การสะท้อนถึงนโยบายและจุดยืนของหนังสือพิมพ์ต่อเหตุการณ์นั้นๆ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2527 :7)

สังคมไทยในยุคโลกาวัตร์นี้มีการบริโภคสื่อมากขึ้น การสะท้อนสภาพสังคมโดยเฉพาะในด้านปริมาณจะพบว่าเรื่องราวต่างๆ ของสตรีได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นจำนวนมากจนสามารถเป็นประเด็นหลักอีกประเด็นหนึ่ง จนกระทั่งปัจจุบันนี้มีการเปิดหน้าสตรีขึ้นในหนังสือพิมพ์รายวันแทบทุกฉบับดังกล่าวภาพรวมโดยผิวเผินจึงดูเสมือนประหนึ่งว่า กระแสการเรียกร้องของสตรีในสังคมได้รับการยอมรับโดยการแสดงออกทางสื่อมวลชนในเชิงปฏิบัติแล้ว กล่าวคือในเชิงปริมาณ ได้มีการพยายามนำเสนอข่าวสารความเคลื่อนไหวของสตรีมากขึ้น โดยการเพิ่มหน้าสตรีและนำเสนอข่าวสตรีในหน้าอื่นๆ ของหนังสือพิมพ์ แต่ในแง่คุณภาพแล้วยังเป็นคำถามอยู่ว่า วิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของสตรีนั้นจะแตกต่างไปจากครั้งอดีตหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยว่ามีการนำเสนอภาพลักษณ์ของสตรีอย่างไร โดยการวิเคราะห์เนื้อหาในด้านประเด็นเรื่อง รูปแบบ ทิศทาง บทบาท ปริมาณพลฐานะและระดับของสตรีที่ได้รับการนำเสนอผ่านหนังสือพิมพ์ ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงการนำเสนอเนื้อหาด้านสตรีแก่ผู้ทำงานด้านองค์กรสตรีทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งผู้ผลิตสื่อ และผู้ที่กำลังจะออกไปเป็นผู้ผลิตในอนาคต ให้สามารถปรับประยุกต์เนื้อหาสาระด้านภาพลักษณ์สตรีให้เหมาะสม ถูกถ้วนต่อไป

ปัญหานำวิจัย

1. ประเด็นเรื่องในด้านภาพลักษณ์ต่างๆ ของสตรีที่หนังสือพิมพ์รายวันมักจะนำเสนอคืออะไร มีรูปแบบใดมากที่สุด
2. หนังสือพิมพ์รายวันแต่ละประเภทมีการนำเสนอเนื้อหาด้านภาพลักษณ์ของสตรีไปในทิศทางใด มีบทบาทอย่างไร
3. หนังสือพิมพ์รายวันแต่ละประเภทนำเสนอปริมาณของสตรีฐานะของสตรี ตลอดจนระดับของสตรีในลักษณะใด
4. ภาพลักษณ์สตรีที่นำเสนอในหน้าสตรีของหนังสือพิมพ์รายวันมีความแตกต่างกับหน้าหนึ่งและหน้าอื่นๆ อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบถึงสัดส่วนในการนำเสนอประเด็นเรื่องและรูปแบบในการนำเสนอด้านภาพลักษณ์แบบต่างๆ ของสตรีในหนังสือพิมพ์รายวัน
2. เพื่อทราบถึงทิศทางการนำเสนอเนื้อหาด้านสตรีว่าเป็นไปในทิศทางบวก กลางหรือลบ และนำเสนอบทบาทของสตรีในบทบาทที่เป็นแม่เมีย สัตว์โลกแสนสวย วัตถุทางเพศ (Sex object) หรือผู้หญิงยุคใหม่ (Working woman)
3. เพื่อทราบถึงการนำเสนอปริมาณของสตรีว่าเป็นปริมาณแบบส่วนตัว (Domestic) หรือสาธารณะ (Public world) ฐานะของสตรีที่ได้รับการนำเสนอว่าเป็นผู้กระทำ (Active) หรือผู้ถูกกระทำ (Passive) ตลอดจนระดับของสตรีที่ได้รับการเสนอว่าอยู่ในระดับธรรมดา หรือระดับผู้นำ
4. เพื่อทราบถึงความแตกต่างในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสตรีโดยเปรียบเทียบระหว่างหน้าสตรีกับหน้าหนึ่งและหน้าอื่นๆ ในหนังสือพิมพ์รายวัน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การศึกษาคั้งนี้ยึดแนวทางการพัฒนาสตรีจากแผนพัฒนาสตรีระยะยาวฉบับที่ 2 (2535-2554) มาประกอบการแบ่งเกณฑ์กำหนดในการแบ่งเนื้อหาด้านสตรี

2. การศึกษาคั้งนี้จะวิเคราะห์เฉพาะเนื้อหาที่ปรากฏอย่างชัดเจนว่าเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสตรีเท่านั้น เนื้อหาที่ไม่ปรากฏอย่างชัดเจนว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสตรีจะไม่นำมาศึกษาวิเคราะห์

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อลงรหัสในแต่ละรายเรื่องสามารถลงรหัสในแต่ละหัวข้อได้มากกว่า 1 ครั้ง หากพบว่าเรื่องใดมีความคาบเกี่ยวหรือมีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่กำหนดไว้ทั้งในแง่ของประเด็นเรื่อง รูปแบบ ทิศทาง บทบาท ปริมาณผล ฐานะ และระดับของสตรีมากกว่า 1 ประเภท

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยที่จำหน่ายในช่วงระยะเวลา 10 ปี คือระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2528 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2537 ซึ่งต้องการศึกษาถึงพัฒนาการและความแตกต่างของการนำเสนอข่าวเป็นช่วงระยะเวลาย้อนไปจากปัจจุบัน 10 ปี ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่มีการใช้แผนพัฒนาสตรีระยะยาวแล้วทั้งฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 รวมทั้งเป็นช่วงเวลาสิ้นสุดทศวรรษสตรี (2518-2527) ขององค์การสหประชาชาติ

2. หนังสือพิมพ์รายวันชื่อฉบับที่มีการพิมพ์จำหน่ายวันละหลายกรอบจะนำมาศึกษาเฉพาะกรอบหลังสุดเท่านั้น

3. การศึกษาคั้งนี้ ไม่ศึกษาข้อความหรือภาพที่ปรากฏเป็นโฆษณา นวนิยาย คอลัมน์สังคม-ซุบซิบ และคอลัมน์ตอบปัญหา

นิยามศัพท์

ภาพลักษณ์ของสตรี หมายถึงภาพที่เกิดขึ้นในใจของผู้อ่านภายหลังจากการอ่านหนังสือพิมพ์ซึ่งนำเสนอข่าวสารความเคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องต่างๆ ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง มีทิศทางในการนำเสนอ และมีบทบาทของสตรี ปริมาณของสตรี ฐานะของสตรี ตลอดจนระดับของสตรี

ประเด็นเรื่องสตรี หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องสตรีในหัวข้อต่างๆ เช่นสตรีกับการเมือง สตรีกับเศรษฐกิจ สตรีกับสาธารณสุข โดยพิจารณาการนำเสนอตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์รายวัน สำหรับเนื้อหาที่แสดงภาพลักษณ์ของสตรีแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ตามหลักเกณฑ์การแบ่งของแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่สอง (2535-2554) ดังนี้

1. สตรีกับการเมือง-กฎหมาย ได้แก่ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องระหว่างสตรีกับการเมือง การปกครอง การเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีตำแหน่งร่วมทางการเมืองในทุกระดับ การแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง รวมทั้งในแง่ของสิทธิ หน้าที่ต่างๆ ที่พึงได้ของสตรีตามกฎหมาย

2. สตรีกับเศรษฐกิจ-ธุรกิจ ได้แก่ เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องระหว่างสตรีกับความมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจทั้งภายในครอบครัว สังคม และประเทศ อาจเป็นผู้ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

3. สตรีกับอาชีพทั่วไป ได้แก่ เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องระหว่างสตรีกับการประกอบอาชีพต่างๆ รวมทั้งการถูกกีดกันไม่ให้ประกอบอาชีพบางประเภท หรือการได้รับการแต่งตั้งตำแหน่ง การเลือกปฏิบัติ เจตคติ ค่านิยมที่มีต่อการจ้างงานหรือความสามารถของสตรี

4. สตรีกับสาธารณสุข ได้แก่เนื้อหาที่เกี่ยวกับด้านสุขภาพอนามัย ตลอดจนการวางแผนครอบครัว การทำแท้ง เป็นต้น

5. สตรีกับการศึกษา-อบรม หมายถึงเนื้อหาเกี่ยวกับด้านการศึกษา และอบรมทั้งในระบบและนอกระบบ

6. สตรีกับศาสนา รวมไปถึงวัฒนธรรม ชรามเนียม ประเพณี

7. สตรีกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติโดยสตรี และหน้าที่ อธิปไตยของสตรีที่มีบทบาทต่อเรื่องนี้

8. สตรีกับธุรกิจบริการทางเพศ ได้แก่เนื้อหาที่เกี่ยวกับสตรีและการขายบริการทางเพศ การตกเป็นเหยื่อที่ถูกล่อลวงมาบริการทางเพศ การมีอาชีพด้านบริการทางเพศ ตลอดจนการถูกทำทารุณกรรมทางเพศหรือเป็นเครื่องมือทางเพศแก่ผู้อื่นทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

9. สตรีกับสื่อมวลชน ได้แก่เนื้อหาด้านสื่อสารมวลชนที่น่าเสนอ การตอกย้ำความคิด ค่านิยมต่างๆ เกี่ยวกับสตรี นโยบายสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาสตรี การเลือกปฏิบัติต่อสตรีในวิชาชีพสื่อมวลชน การเข้าถึงสื่อมวลชนของสตรีในชนบท เป็นต้น

10. สตรีกับสังคม ได้แก่เนื้อหาที่น่าเสนอเกี่ยวกับสตรี และการรวมตัวกันของสตรีเพื่อสร้างชุมชนต่อสังคม เช่นการตั้งมูลนิธิ การจัดแสดงดนตรีเพื่อการกุศล หรือการพบปะสังสรรค์เพื่อความรื่นเริงหรือแสดงความคิดเห็นเนื่องในวาระโอกาสต่างๆ เช่นแสดงความคิดเห็นในโอกาสได้รับเครื่องราชย์ การอวยพรวันเกิด หรือการร่วมแสดงความคิดเห็นในโอกาสเปิดกิจการหรือกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

11. สตรีกับกีฬา ได้แก่เนื้อหาเกี่ยวกับสตรีทั้งการเล่นกีฬาและกิจกรรมอื่นๆ อันเป็นกีฬาทุกประเภท

12. สตรีกับความงาม ได้แก่เนื้อหาด้านสตรีกับความงามทั้ง

ด้านร่างกาย และจิตใจ เช่นการมีคุณธรรม การประกวดนางงาม การเดินแฟชั่น การแสดงแบบเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ทรงผมหรือการแต่งหน้า เป็นต้น

13. สตรีกับเชื้อของความรุนแรง ได้แก่ เนื้อหาที่แสดงถึงการที่สตรีตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางอาชญากรรม การประทุษร้ายต่อร่างกาย เช่นการจี้ ปล้น ช่มชู้ ฆาตกรรม ทำร้ายร่างกาย ทั้งจากคนในครอบครัวและคนนอกครอบครัว

14. สตรีกับครอบครัว ได้แก่ เนื้อหาที่เกี่ยวกับสตรีและครอบครัว ทั้งสามี บุตร หรือญาติ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการครองชีวิตคู่ การหย่า การเลี้ยงดูบุตร การดำรงชีวิตประจำวันภายในครอบครัว เป็นต้น

15. สตรีกับความสามารถพิเศษ ได้แก่ เนื้อหาที่แสดงถึงความสามารถของสตรีนอกเหนือจากความสามารถในการศึกษา ทำงาน หรืออาชีพตามปกติ เช่นความสามารถด้านปฎิมากรรม ด้านดนตรี ด้านแต่งบทกวีของสตรีซึ่งไม่มีอาชีพโดยตรงด้านนี้

16. สตรีกับการพัฒนา ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับสตรีที่มีบทบาททั้งโดยทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อสังคมในทุกรูปแบบ รวมทั้งเนื้อหาด้านการพัฒนาอื่นๆ ที่นอกเหนือจากประเด็นดังกล่าวข้างต้น

17. อื่นๆ ได้แก่ เนื้อหาที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับข้อที่ได้กล่าวมา

หนังสือพิมพ์รายวัน ได้แก่สิ่งพิมพ์ที่มีกำหนดเวลาการออกเป็นประจำที่แน่นอน มีจำหน่ายทั่วประเทศ เสนอข่าว บทความ สารคดี ภาพ และความเคลื่อนไหวของสังคมและประเทศชาติ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. หนังสือพิมพ์รายวันประเภทคุณภาพ หมายถึงหนังสือพิมพ์รายวัน ที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยข่าวประเภทที่ตอบสนองความพอใจด้านความรู้ความคิดของผู้อ่านในระยะยาว (Delayed rewards) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ข่าวหนัก (Hard news) ได้แก่ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ เป็นต้น หนังสือ-

สื่อพิมพ์ประเภทนี้ได้แก่ หนังสือพิมพ์มติชน สยามรัฐ เป็นต้น

2. หนังสือพิมพ์รายวันประเภทประชานิยม หมายถึงหนังสือพิมพ์รายวันที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยข่าวประเภทที่สนองตอบความพอใจด้านอารมณ์ของผู้อ่านได้ทันที (Immediated rewards) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าข่าวเบา (Soft news) เช่น ข่าวอาชญากรรม และข่าวปุกฤษณ์สนใจ (Human interest) ต่างๆ เป็นต้น หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ เป็นต้น

3. หนังสือพิมพ์รายวันกึ่งคุณภาพกึ่งประชานิยม หมายถึงหนังสือพิมพ์ที่มีเนื้อหา ก้ำกึ่งระหว่างประเภทคุณภาพกับประชานิยม ได้แก่หนังสือพิมพ์บ้านเมือง แนวหน้า เป็นต้น

รูปแบบ หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาด้านสตรีในรูปของข่าว ภาพ บทความ สารคดี คอลัมน์ บทสัมภาษณ์ บทบรรณาธิการ การ์ตูนในหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน

ทิศทางการเสนอเนื้อหา หมายถึง การเสนอเนื้อหาด้านภาพลักษณ์สตรีโดยการแสดงความคิดเห็นในการศึกษาคั้งนี้แบ่งทิศทางการเสนอเนื้อหาออกเป็น 3 ด้านคือ

1. ด้านบวก (Positive) หมายถึงการเสนอเนื้อหาที่มีวลีหรือประโยคหรือคำที่มีการแสดงทัศนคติในทางที่ดีต่อสตรี เช่น คำที่มีความดี ศิลธรรม ชี้อิสต์ย์ เข้มแข็ง เฉลียวฉลาด มีประสิทธิภาพ สุขุมรอบคอบ เสียสละ กระตือรือร้น ยกย่องชมเชย ความสวยงาม ตัวอย่างเช่น

- หญิงไทยสร้างชื่อในการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์
- สตรีมีความหมายต่อการพัฒนาครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

2. ด้านลบ (Negative) หมายถึงการเสนอเนื้อหาที่มีวลีหรือประโยคซึ่งแสดงทัศนคติที่ไม่ดีต่อสตรี เช่นคำว่าอ่อนแอ คอรัปชั่น คดโกง ชู้เกี้ยว เจื้อยซ่า เลวทราม ไร้เซลา ก้าวร้าว คุกคาม เห็นแก่ตัว นำรังเกียจ การไม่ให้เกียรติ การดูหมิ่นเหยียดหยาม ตัวอย่างเช่น

- แม่ใจยักษ์ทิ้งลูกหมกถังขยะ
- อีตัวตายบนโรงพักตำรวจต้องรับผิดชอบด้วยหรือ

3. เป็นกลาง (Neutral) หมายถึงการเสนอเนื้อหาที่มุ่งให้ข้อเท็จจริงหรือความรู้โดยไม่เสนอข้อคิดเห็น และไม่มีคำใดๆ ที่แสดงออกในด้านบวกหรือลบ เช่น

- รายงานข่าวการสตรีกับการเกษตร
- การแจ้งวัน เวลา และสถานที่ที่จะมีการอบรมต่างๆ ด้านสตรี

บทบาทสตรี หมายถึง การที่สื่อมวลชนนำเสนอบทบาทของสตรีในลักษณะของความเป็นแม่ เมีย สัตว์โลกแสนสวย วัตถุทางเพศ (Sex objece) หรือหญิงยุคใหม่

ปริมณฑลของสตรี มี 2 ลักษณะคือ ปริมณฑลที่เป็นส่วนตัวในแง่รูปธรรมหมายถึงการที่สตรีปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์ขณะที่อยู่ในปริมณฑลส่วนตัวคือขอบเขตอาณาบริเวณบ้านทั้งหมด รวมถึงหน้าที่และภารกิจที่ต้องปฏิบัติเมื่ออยู่ในปริมณฑลส่วนตัวด้วย และนอกบริเวณบ้านก็จัดให้เป็นปริมณฑลสาธารณะ นั่นก็คือการทำงานหรือการมีชีวิตรอบนอกบ้านของสตรี

ฐานะของสตรี หมายถึง การที่สตรีตกเป็นผู้ถูกระทำ (Passive) หรือผู้กระทำ (Active) ในการนำเสนอข้อมูลของสื่อมวลชนในแต่ละรายเรื่อง

ระดับของสตรี หมายถึง สถานภาพของสตรีที่ได้รับการนำเสนอในสื่อมวลชนในขณะนั้นๆ ว่ามีระดับอะไร มี 2 ระดับคือ

- ระดับธรรมดา ได้แก่ สตรีโดยทั่วไปอาจเป็นนักเรียน นักศึกษา คนงานรับจ้าง คนทำงาน เป็นต้น
- ระดับผู้นำ ได้แก่ สตรีที่มีสถานภาพทางสังคมว่าเป็นผู้นำ เช่น โฆษกหญิง รัฐมนตรีหญิง หัวหน้าพรรคหรือส.ส.หญิง คารานักรื่อง ผู้นำชุมชน กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งนางงามจักรวาล เป็นต้น

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. ทำให้ทราบลักษณะการเสนอเนื้อหาที่แสดงภาพลักษณ์ของสตรีในหนังสือพิมพ์รายวัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการนำเสนอเนื้อหาของนักวารสารศาสตร์ และนักสื่อสารมวลชนโดยทั่วไปในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ทำให้หน่วยงานที่ดำเนินงานด้านสตรีทราบถึงภาพลักษณ์สตรีซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนด้านสื่อมวลชนเพื่อพัฒนาสตรีได้ต่อไป